

2. Лаврушин О., Агапов Ю. Благополучный баланс банка не гарантирует его надежность // Финансовые известия. – 1993. – № 27. – С. 4–5.
3. Дубілет О. Основні критерії ефективності українських банків // Вісник НБУ. – 1998. – № 3. – С. 52–54.
4. Науменко В. Спроба оцінити надійність // Вісник НБУ. – 1998. – № 4. – С. 35–38.
5. Незнамова А.С. Переваги та недоліки рейтингових методик вивчення надійності та ефективності банківської діяльності // Банківська справа. – 2002. – № 2(44). – С. 63–69.
6. Шеремет А. Финансовый анализ в коммерческом банке. — М.: Финансы и статистика, 2001. – 255 с.
7. Ширинская Е.Б. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт. – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 158 с.
8. Незнамова А.С. Удосконалення формування рейтингових систем оцінки ефективності та надійності комерційних банків // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – 2002. – Випуск 146. – С. 121–126.
9. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі. – К.: КНЕУ, 2002. – 316 с.
10. Крупка М.І, Кончаківський І.В, Скаско О.І. Роль системи оцінки ризиків (COP) у забезпеченні стабільності комерційних банків України // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 100–104.
11. Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2004 р. // Вісник НБУ. – 2004. – № 8. – С. 65.
12. Бюлетень фінансової інформації. – 1996. – № 1. – С. 8–12.

Отримано 31.03.2005

УДК 658

Т.С.МОЛОДОΡЯ

Харківський банківський інститут Української академії банківської справи

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядається взаємозв'язок внутрішніх та зовнішніх чинників забезпечення конкурентоспроможності з інтелектуальними ресурсами підприємства.

Глобалізація та загострення конкуренції в сучасному суспільстві як сутнісні риси сучасної цивілізації [9] обумовлюють кардинальні зміни стану підприємств в економіці: зміцнюється інтеграція виробництва та науки, зростає наукоємність виробництва, прискорюється процес накопичення інформації і посилюється значущість використання її як економічного ресурсу, підвищуються вимоги до освітнього рівня працівників, трансформується середовище споживання і вимоги до продукції, вичерпуються екстенсивні фактори економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності, змінюються стереотипи мислення. В таких умовах позначилась тенденція різкого посилення ролі та значення інтелектуальних ресурсів у забезпеченні соціально-економічного розвитку.

Наука відреагувала на цю тенденцію активізацією досліджень

взаємодії економічного зростання та освіти в умовах посилення конкуренції. В роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників О.Грішної, А.Чухна, В.Іноземцева, С.Климова, А.Брукінг [1, 3-5, 12] та ін. змістовно розкриваються проблеми формування й використання інтелектуальних ресурсів, мотивації та управління персоналом в процесі функціонування й розвитку підприємств. Сучасна концепція конкуренції та конкурентних переваг глибоко розроблена в роботах О.Білоруса, Т.Гончарук, Б.Губського, Д.Лук'яненка, М.Портера, Р.Фатхутдінова [2, 6, 9, 11] та ін.

Однак, поза увагою залишаються певні аспекти формування конкурентного середовища, зокрема, взаємозв'язок конкурентоспроможності та інтелектуальних ресурсів підприємства. Ця проблема набуває особливої актуальності для українських підприємств, оскільки багато з них виявилися не готовими до набуття й утримання конкурентних переваг в ході соціально-економічних трансформацій.

Метою даної роботи є визначення впливу інтелектуальних ресурсів на зовнішні й внутрішні чинники, які обумовлюють формування конкурентних переваг підприємства.

Глобальною метою функціонування підприємства є створення і підтримка конкурентоспроможності його шляхом формування стійких конкурентних переваг [9]. Під конкурентоспроможністю підприємства ми розуміємо реальну та потенційну здатність господарюючого суб'єкта задовольняти конкретні суспільні потреби, яка опосередкована більш ефективним, порівняно з конкурентами, використанням обмежених економічних ресурсів у мінливих умовах ринку. Конкурентні переваги, на нашу думку, це така комбінація ресурсів, яка дозволяє підприємству задовольняти потреби споживачів, посідати певну частку ринку, стабільно існувати у довготерміновому періоді, збільшувати додану вартість товарів й послуг, а також вартість підприємства. Тобто забезпечення конкурентоспроможності підприємства вимагає досягнення відповідності певним критеріям, що, в свою чергу, потребує дотримання певних вимог [8].

Необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності є ефективне використання економічних ресурсів підприємства. Підприємство як виробнича система може використовувати й комбінувати природні, матеріальні, інформаційні, фінансові, трудові, часові та інтелектуальні ресурси [7]. Означені види ресурсів загальнодоступні на ринку факторів виробництва, тому підприємство для забезпечення конкурентних переваг, має створити особливе, відмінне від інших сполучення ресурсів. Досвід компаній-лідерів переконує, що ця оригінальність обумовлюється, в першу чергу, знаннями, уміннями, на-

вичками, кваліфікацією, досвідом персоналу, його творчими та комунікативними здібностями, партнерськими зв'язками, клієнтською базою, діловою репутацією тощо, які є результатами інтелектуальної (розумової та комунікативної) діяльності працівників. Тобто реалізований інтелектуальний потенціал працівників стає джерелом конкурентних переваг підприємства. Таким чином, інтелектуальна компонента економічного ресурсу висувається на перший план у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

Рушійними силами формування конкурентних переваг підприємства є низка зовнішніх та внутрішніх чинників (факторів). Саме за допомогою такого важеля, як фактори, вдається впливати на конкурентоспроможність підприємства.

Зовнішні чинники не залежать від діяльності підприємства і характеризують зовнішнє економічне та політичне середовище. До їх числа слід віднести: політичну ситуацію в країні та світі, стабільність державної економічної та підприємницької політики, правовий та податковий режими, стан кон'юнктури ринку, інфляційні, демографічні процеси, систему захисту інтелектуальної власності тощо.

Внутрішні фактори породжуються підприємством, залежать від його діяльності. Сюди належать здатність керівництва управляти конкурентоспроможністю підприємства, інноваційна політика підприємства, рівень організації виробництва, праці та управління підприємством, політика якості продукції, рівень управління витратами та цінами, рівень управління маркетингом, забезпеченість засобами комунікації та інформаційними технологіями.

Силу та характер дії внутрішніх факторів підприємство може регулювати відповідно до власних прогнозів їх впливу на конкурентоспроможність. Більшість зовнішніх чинників є неконтрольованими підприємством, тому при визначенні конкурентної стратегії воно має враховувати їх вплив і намагатися посилити позитивну дію цих факторів та пом'якшити негативну.

Реальна можливість впливу розглянутих факторів конкурентоспроможності підприємства значною мірою пов'язана з формуванням, накопиченням, розвитком та використанням інтелектуальних ресурсів підприємства, які охоплюють сукупність сформованих та накопичених інтелектуальних і комунікативних здібностей (можливостей) працівників, які використовуються у виробничо-господарській діяльності підприємства і включають результати творчої та інтелектуальної праці співробітників, а також організаційні знання, характерні для визначеного підприємства. Розглянемо взаємозв'язок факторів конкурентоспроможності з інтелектуальними ресурсами підприємства.

Інноваційна політика підприємства будується на використанні переваг перспективного запасу ідей, розробок, технологій, відповідних умов споживання або лідерства на ринку. Вона спрямовується на розвиток інноваційної активності персоналу: інтелектуальних здібностей, трудової активності, творчих прагнень, інформаційної забезпеченості працівників на основі вдосконалення освітньо-професійного розвитку, засвоєння новітніх знань та досягнень. Це забезпечує прискорення нововведень, оновлення та розширення асортименту, поліпшення споживчих властивостей, екологічних характеристик, підвищення ефективності виробництва і створює можливість зростання конкурентоспроможності на різних рівнях [10].

Високий рівень організації виробництва, праці, управління, необхідний для забезпечення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства, може бути досягнутий лише за умови високого професіоналізму менеджерів. В умовах високої складності сучасного виробництва, його динамічності, технічного й технологічного оновлення розвиток професійно-кваліфікаційних якостей спеціалістів дозволяє підняти рівень організації виробництва, праці й управління та забезпечує економічну ефективність, незрівнянну з конкурентами. Освіченість безпосередніх учасників виготовлення продукції є запорукою дисциплінованості, свідомого підходу до інтересів підприємства, що також створює необхідні умови для підвищення економічної ефективності виробництва та якості продукції, конкурентоспроможності підприємства.

Чим вищою є здатність керівництва підприємства управляти конкурентоспроможністю, тим більшу конкурентоспроможність має підприємство. Разом з тим, здібності керувати й управляти формуються та розвиваються в ході безперервної освіти. Освітній, професійно-кваліфікаційний рівень, ерудиція осіб, що приймають рішення, багато в чому визначає стан підприємства на ринку, його авторитет, адекватність цінової, товарної, економічної, фінансової, технічної, маркетингової політики ринковим потребам, а відповідно забезпечує підприємству перевагу над конкурентами.

Основний напрямок сучасної політики якості продукції – це створення на підприємстві системи якості, ефективне функціонування всіх елементів якої відповідає вимогам нормативно-технічної документації, у тому числі міжнародним стандартам ІСО серії 9000. Важливою складовою атестації виробництва, що здійснюється при сертифікації системи якості підприємства, є виявлення відповідності професійно-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу підприємства роботі, що виконується. Підготовка, проведення та під-

твердження сертифікації потребує додаткових зусиль для забезпечення постійно високого рівня кваліфікації всіх категорій працівників шляхом провадження програм професійного навчання. Разом з тим, підприємства, що мають сертифікат відповідності, виборюють пріоритетне становище на ринку, набувають більшої інвестиційної привабливості, ціна сертифікованої продукції вища.

Стан техніки, технології, якість сировини визначають, в основному, якість продукції. Разом з тим, позитивний вплив їх пов'язаний з підвищенням професійно-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу, що розробляє, експлуатує, обслуговує споруди, обладнання, пристрої, інструменти. Вищий професійно-кваліфікаційний рівень промислово-виробничого персоналу обумовлює кращий стан техніки та технологій, вищі гарантії забезпечення якості продукції, виготовленої з мінімальними витратами, що є ознакою конкурентоспроможності.

Формування таких динамічних об'єктів економічного управління як витрати, ціни, фінансові результати діяльності підприємства потребує пошуку резервів зниження виробничих витрат, ведення управлінського обліку, планування та оптимізації оподаткування підприємства на високому професійному рівні. Це вимагає високої кваліфікації фахівців-економістів, фінансистів, бухгалтерів, актуалізує потребу її постійного підвищення. Без збільшення інтелектуального ресурсу підприємства у визначеному напрямку неможливе ефективне управління витратами й цінами та посилення конкурентних позицій.

Оскільки фахівці-маркетологи визначають продуктову політику підприємства, то від їх знань, умінь залежить точність відомостей про потреби покупців, ринкову ситуацію, реальні можливості підприємства, способи оптимізації каналів товарного руху і організації збуту; організація сервісного обслуговування; напрямки створення запасу науково-технічних ідей та розробок для підготовки виробництва товарів ринкової новизни. Відповідно спеціальна підготовка та високий професійний рівень фахівців, що забезпечують управління маркетингом, створюють необхідні умови для перетворення цього чинника в провідну рушійну силу підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах.

У мінливих ринкових умовах доступність, швидкість, повнота, комплексність одержуваної інформації визначають якість і своєчасність управлінських, маркетингових та інших рішень у сфері НДДКР, виробництва, збуту. Інакше кажучи, розвиток інформаційної складової інтелектуальних ресурсів підприємства обумовлює нарощення конкурентних переваг.

Сила позитивного впливу стану зв'язків підприємства з громадськістю характеризується престижем належності до освіченого суспільства, довірою до підприємства, персонал якого має високий інтелектуальний рівень. У зв'язку з цим формуються споживчі переваги, розширюються торговельні та інвестиційні можливості підприємства, що, в свою чергу, визначає зростання конкурентоспроможності.

Забезпечення правової культури працівників і особливо керівників підприємства, вільна орієнтація їх у сучасному правовому просторі на основі відповідної підготовки, дозволяють уникнути юридичних проблем, вирішувати господарські суперечки, стабілізувати діяльність підприємства, а відповідно й конкурентоспроможність.

Наявність ефективної системи захисту інтелектуальної власності (патентів, винаходів, ноу-хау тощо) забезпечує переваги власникам цих об'єктів перед конкурентами.

Отже, викладене дає підстави для висновку, що формування, накопичення, використання та розвиток інтелектуальних ресурсів підприємства значною мірою визначають силу та характер впливу чинників забезпечення конкурентоспроможності і створюють реальні можливості зміцнення конкурентних позицій. Виділення факторів конкурентоспроможності підприємства є передумовою для визначення умов її підвищення, виявлення керівних параметрів, за допомогою яких можна управляти конкурентоспроможністю підприємства на основі системи показників, що відображають вплив його інтелектуальних ресурсів на конкурентоспроможність підприємства.

1. Брукинг А. Интеллектуальный капитал: Ключ к успеху в новом тысячелетии: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2001. – 286 с.
2. Гончарук Т.І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток у перехідній економіці. – Суми: ВВП „Мрія-1” ЛТД, 2003. – 60 с.
3. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Знання, 2001. – 254 с.
4. Иноземцев В.Л. Пределы «догоняющего» развития. – М.: Экономика, 2000. – 294 с.
5. Климов С.М. Интеллектуальные ресурсы организации – СПб., 2000. – 166 с.
6. Лук'яненко Д.Г., Білорус О.Г., Губський Б.В., Євдокименко В.К., Ковальчук Т.Т. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.
7. Менеджмент для магистров / Под ред. д.э.н., проф. А.А.Епифанова, д.э.н., проф. С.Н.Козьменко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 762 с.
8. Неживенко Е.А. Взаимодействие конкурентоспособности и образовательного потенциала машиностроительного предприятия. – Челябинск: Изд-во Челябинск. гос. ун-та, 2003. – 305 с.
9. Портер М. Международная конкуренция. – СПб.; М.; К.: Вильямс, 2001. – 495 с.
10. Смірнов О. Інноваційна активність персоналу як джерело зростання конкурентних переваг підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 11. – С.116-125.
11. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса:

экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: Маркетинг, 2002. – 885 с.

12. Чухно А. Интеллектуальный капитал: Сутність форми і закономірності розвитку // Економіка України. – 2002. – №11. – С.48-55; – №12. – С.61-67.

Отримано 12.04.2005

УДК 658.011.1

О.Є.НАЙДЕНКО

Харківський національний економічний університет

ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим питанням діяльності підприємств на сучасному етапі є розробка та впровадження ефективної технології, яка б у повній мірі відповідала обраній стратегії. Розглядається та обґрунтовується послідовність етапів оцінки відповідності технології та стратегії, система показників і критеріїв оцінки.

Одним з важливих питань діяльності підприємств є розробка та впровадження ефективної технології, яка б у повній мірі відповідала обраній стратегії. В умовах ринкових відносин роль технологічного розвитку підвищується, тому що своєчасна зміна технології забезпечує конкурентоспроможність підприємства. Це обумовлює необхідність уваги до розробки технологічної політики і стратегії.

Питання вибору технології з урахуванням конкурентної стратегії є досить актуальним, що підтверджують дослідження багатьох науковців. Так, І.Ансоф [1] виділив п'ять основних технологічних факторів, які впливають на стратегію підприємства. Б.Твісс [2] виділив критерії, що необхідні для здійснення оцінки технологічних проектів, які будуть реалізовані на підприємстві. Перелік критеріїв змінюється залежно від тієї ситуації, в якій знаходиться підприємство, а також її галузевої приналежності. А.Томпсон [3] провів дослідження, головною ідеєю яких було встановлення тих показників, на основі яких можна визначити ступінь відповідності технології та конкурентної стратегії. З.Шершньова [4] вважає, що перехід до нової технології або вдосконалення існуючої має базуватися на аналізі техніко-технологічного рівня виробництва. Нею була запропонована матрична модель для аналізу технології підприємства, основна ідея якої полягає у зіставленні рівня технології і рівня її освоєння на підприємстві.

Невирішеними проблемами на сьогодні є відсутність єдиного підходу до оцінки відповідності технології виробництва стратегії підприємства. Також проблемним залишається питання виділення показників, за якими можна провести оцінку відповідності.

Метою статті є обґрунтування послідовності етапів оцінки відпо-